

DE TRAGIEK VAN HET STRAFRECHT

De roep om strengere straffen als de oplossing van alle kwaad is te eenvoudig, aldus Jos Silvis, procureur-generaal bij de Hoge Raad. Hij vindt dat de strafrechtelijke praktijk niet helemaal doof kan blijven voor de geluiden uit de politiek en de samenleving, maar "strafrechtelijke interventies, hoe noodzakelijk ook, lossen de achterliggende problemen lang niet altijd op".

DOOR MIEK SMILDE FOTO'S CHANTAL ARIËNS

Journalist en oud-voetballer Jan Mulder komt er vandaan. En minister van Justitie Modderman, die het in 1886 ingevoerde Wetboek van Strafrecht introduceerde. Winschoten. Een Gronings stadje van harde werkers waar niemand een woord te veel zegt. Ook Jos Silvis, sinds vorig jaar procureur-generaal bij de Hoge Raad, werd in Winschoten geboren. Zijn vader was graanhandelaar in Groningen en actief in de ARP, een van de partijen die later zou opgaan in het CDA. Hij werd genoemd als Kamerlid, maar bedankte voor die eer, omdat hij vond dat een groot gezin moeilijk te combineren was met een politieke carrière. Moeder zorgde voor zes kinderen, vier jongens en twee meisjes. Jos is de vierde in de rij. “Rechters zijn vaak middelste kinderen is mij opgevallen.” In 1963 verhuisde het gezin naar de omgeving van Rotterdam. Vader werd directeur van een aantal coöperaties, Jos ging er naar het protestant-christelijke Johannes Calvijn Lyceum. De verhuizing van het platteland naar de grote stad staat hem nog helder voor de geest. Met een verhuswagen van de firma Zimmerman reed hij, toen tien jaar oud, in de vroege ochtend samen met een broer van Groningen naar Barendrecht. Daar moest hij wennen aan de Zuid-Hollandse cultuur. Op het dorpsschooltje in Scheemda sprak iedereen Gronings. Het confessionele tuindersdorp Barendrecht begon te verstedelijken, de harde taal van de haven drong er door.

RATIONALITEIT

Na zijn middelbare school schreef Silvis zich in voor de studie rechten aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Het was geen keuze uit overtuiging. Hij had belangstel-

ling voor Nederlands en taalkunde en was geïnteresseerd in filosofie. Tijdens een onderbreking van zijn studie werkte hij eerst als leerling-journalist bij *Trouw* en later als voorlichter en redacteur bij de hout- en bouwbond CNV waar hij de vakbondsbladen *De Opbouw* en *Het Bestek* verzorgde. Het was niet zijn wereld. Silvis verlangde naar meer jeugdig elan.

In 1979 studeerde hij af in het staats- en bestuursrecht en strafrecht. Het publiekrecht heeft altijd zijn belangstelling gehad. Toch wil hij niet spreken van een duidelijke keuze. “In de levensfase van de adolescentie neem je be-

slissingen voor de rest van je leven, maar dat doorzie je op dat moment vaak niet.”

In Rotterdam leerde Silvis de hoogleraar Louk Hulsman kennen. Hulsman was een aanhanger van het zogeheten abolitionisme en vond dat het strafrecht moest worden afgeschaft. “Een rechtsgeschiedenis van vergissingen”, noemde Hulsman het. Grote maatschappelijke problemen moesten op een andere manier worden aangepakt.

Hoewel Silvis vooral in het strafrecht heeft

gewerkt en het rechtsgebied allerminst zou willen afschaffen, nuanceert ook hij het effect ervan. De roep om strenger straffen als de oplossing van alle kwaad, is te eenvoudig, vindt de PG. “Het punitieve aspect van het strafrecht is wat krachtiger aangezet de laatste jaren. Straffen zijn omhooggegaan, de politiek dringt erop aan. De strafrechtelijke praktijk kan niet helemaal doof blijven voor die geluiden uit de samenleving, wil zij als legitiem worden ervaren. Maar onproblematisch is het niet. Als we weten dat sommige strafrechtelijke reacties averechts werken, moeten we daaraan aandacht besteden. We zijn immers een samenleving die hecht aan rationali-

“STRAFFEN ZIJN
OMHOOGGEGAAN,
DE POLITIEK DRINGT
EROP AAN. MAAR
ONPROBLEMATISCH
IS DAT NIET”

WIE IS JOS SILVIS?

Johannes (Jos) Silvis (1953) werd geboren in Winschoten, zat op de lagere school in Scheemda en verhuisde op zijn tiende naar de omgeving van Rotterdam, waar hij op het Johannes Calvijn Lyceum zijn diploma behaalde. Tijdens een onderbreking van zijn studie rechten werkte hij als journalist en voorlichter bij onder andere de christelijke vakbond CNV. Na zijn afstuderen was Silvis als universitair docent verbonden aan de Universiteit Utrecht waar hij bestuurlijk actief was en met anderen ook de wetenschapswinkel rechten oprichtte. Generaties studenten zag hij langskomen. Femke Halsema was een student van hem, net als Johan Legemaate, die later hoogleraar gezondheidsrecht in Amsterdam werd. Professor Ashley Terlouw van het

Centrum voor Migratierecht in Nijmegen was destijds coördinator bij de wetenschapswinkel.

Vanaf 1991 werkte Silvis bij de rechterlijke macht, eerst als rechter-plaatsvervanger, daarna achtereenvolgens als rechter, vicepresident, raadsheer en advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Van 2003 tot 2005 was Silvis gedetacheerd bij het ministerie van Justitie als raadsadviseur bij de directie wetgeving. In 2012 werd hij benoemd tot rechter in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg. Vier jaar later volgde hij Jan Watse Fokkens op als procureur-generaal bij de Hoge Raad.

Silvis is getrouwd en heeft een dochter en twee kleinkinderen.

teit. Als blijkt dat het effect van gevangenisstraffen gering is, of als er nieuwe inzichten komen die het criminele gedrag van mensen kunnen verklaren en kunnen ombuigen, moeten we daar wel naar kijken en niet alleen roepen dat we strenger moeten straffen en klaar. Maar zolang wij geen andere, maatschappelijk aanvaardbare manier hebben om belangrijke problemen die wij nu als criminaliteit benoemen aan te pakken, zal het strafrecht blijven bestaan en een rol spelen in onze maatschappelijke ordening. Welke, dat is niet aan mij. Ik denk dat de beoefenaren van het strafrecht goed beseffen dat strafrechtelijke interventies, hoe noodzakelijk ook, de achterliggende problemen lang niet altijd oplossen. Maar er zouden nog grotere problemen zijn als we geen strafrechtelijk apparaat hadden.”

Ja, die kloof tussen de roep om strenger straffen aan de ene kant en het beperkte oplossend vermogen van het strafrecht aan de andere heeft een zekere tragiek, beaamt de PG. Hij kan er als nuchtere Groninger goed mee leven.

**“ALS BLIJKT DAT
HET EFFECT VAN
GEVANGENISSTRAF
GERING IS,
MOETEN WE DAAR
NAAR KIJKEN”**

KRITIEK

Na een periode rechter-plaatsvervanger te zijn geweest, stapte Silvis begin jaren negentig definitief over naar de rechterlijke macht. Hij maakte carrière, werd rechter, vicepresident, raadsheer en advocaat-generaal. Aan de tijd als rechter in Rotterdam heeft hij goede herinneringen. Een rechter in eerste aanleg hoort de hartslag van de samenleving het best, de emotie over een ernstig strafbaar feit is nog vers. Hij kent de maatschappelijke verontwaardiging die ten grondslag ligt aan de nog steeds groter wordende roep om schuld en boete. Rechters mogen daarvoor hun ogen niet sluiten, maar ook nooit blindelings volgen. Zij moeten beslissen, in de wetenschap dat de feiten op een later moment anders kunnen komen te liggen.

Silvis heeft dat persoonlijk ervaren. In 2002 was hij de voorzitter van de meervoudige stafsamer die in de zaak van de Schiedammer parkmoord in eerste aanleg Cees B. veroordeelde voor de doodslag op de tienjarige Nienke. Zes

(advertentie)

Wat als die asset manager met zijn nieuwe Porsche geen erfenis heeft ontvangen?

Goeie vraag.®

Meer weten over het antwoord op deze goeie vraag?
Ga naar grantthornton.nl/advocatuur of bel met onze forensisch expert Peter Schimmel via 088 676 94 17.

© 2017 Grant Thornton Forensic & Investigation Services B.V. Alle rechten voorbehouden.

 Grant Thornton
An instinct for growth

**Zelf kiezen bij Urios
wel of niet in de cloud
U bepaalt
waar uw data staat!**

**Vraag de gratis demo aan op Urios.nl
of bel voor een afspraak 072 512 22 05**

Urios Standaard | Dossiers | Partijen | Stopwatch | Toevoegingen | Insolventies | Mediation | Meertalig declareren en herinneren
Urios Plus | E-facturering | iDEAL-knop | Export naar boekhouding | Managementrapporten | Documenten | Outlook-koppeling | Agenda

urios
eenvoud bespaart tijd

Koningsweg 4 | 1811 LM Alkmaar | tel 072 512 22 05 | info@urios.nl | www.urios.nl

jaar later bleek niet Cees B., maar Wik H. het te hebben gedaan. Sindsdien popt de naam van Silvis altijd op als het over gerechtelijke dwalingen gaat.

Sommige mensen, onder wie de rechtspsycholoog Peter van Koppen, vonden het een schande dat hij tot rechter in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens werd benoemd. Silvis heeft geen moeite met die kritiek. “Het hoort bij de professionaliteit van rechterschap om kritiek te kunnen verdragen, zeker als zaken achteraf niet goed blijken te zijn gegaan. Ik ben het ook nooit uit de weg gegaan. Ik kan me de boze reactie van mensen best voorstellen als ze lezen dat een rechter die een fout heeft gemaakt toch wordt gepromoveerd. Maar het komt veel voor dat een zaak in eerste aanleg anders wordt beoordeeld in hoger beroep. En dat er later ander bewijs naar voren komt. Dat kan. Het feit dat daarmee soms veel publiciteit gepaard gaat, is een harde kant van het rechterschap. Peter van Koppen heeft veel goeds betekend voor het strafrecht. Zijn kritiek op mijn verkiezing in het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg en op mijn benoeming als procureur-generaal heb ik nooit als persoonlijk opgevat. Dat weiger ik gewoon. Zijn agenda is dat in het recht forensisch wetenschappelijke inzichten sterker aan bod moeten komen. Dat is heel legitiem.”

“Ik krijg veel brieven van klagers, soms met verwijten. Op sommige websites staan verwensingen die je liever niet aan je moeder laat lezen. Bij klagers merk ik vaak dat zij een ingrijpende gebeurtenis hebben meegemaakt die zij als onrechtvaardig ervaren en waaruit hun woede verklaarbaar is. Ik snap vaak wel de frustratie die mensen ervaren, ook als daar juridisch niets aan te doen is. Daarom word ik ook niet zo snel boos als mensen mij persoonlijk aanvallen.”

HERZIENING

Het debat over mogelijke gerechtelijke dwalingen zou in december opnieuw kunnen opblazen, als de Hoge Raad uitspraak doet in de zaak van de Zes van Breda. In deze zaak over de moord op een Chinese restauranthoudster werden eerder zes mensen veroordeeld. Na herziening werd de veroordeling in stand gehouden na een nieuwe berechting. Er werd cassatie ingesteld. In juni dit jaar adviseerde advocaat-generaal Harteveld aan de Hoge Raad de zaak weer opnieuw te laten berechten. Het hof in Den Haag zou in zijn motivering tekort zijn geschoten ten aanzien van een aantal argumenten die de verdediging naar voren had gebracht. Het gaat dan om getuigenverklaringen, maar ook om de duiding van harde forensische gegevens.

Silvis, die formeel verantwoordelijkheid

draagt voor de conclusies die de advocaten-generaal zelfstandig nemen, zegt dat het “ontzettend goed is” dat in Nederland een herzieningssysteem bestaat voor zaken waarin serieuze aanwijzingen zijn voor gereede twijfel over de juistheid van veroordelingen. “Als er relevante nieuwe gegevens zijn die een zaak in een ander daglicht stellen, moeten die opnieuw kunnen worden beoordeeld door de feitenrechter. Bij de Hoge Raad gaat het daarna vaak om de vraag of op de stellingen van de verdediging of het Openbaar Ministerie voldoende is geantwoord.”

MORSIG NEEFJE

In de jaren zeventig toen Silvis studeerde, was het strafrecht een beetje het morsige neefje van het civiele recht. Inmiddels wil

**“OP SOMMIGE
SITES STAAN
VERWENSINGEN
DIE JE JE
MOEDER LIEVER
NIET LAAT LEZEN”**

meer dan eenderde van alle rechtenstudenten het liefst strafrechtadvocaat worden. Strafrecht is sexy. Er gaat geen dag voorbij zonder crimineel nieuws.

Silvis begrijpt die belangstelling wel. “Het strafrecht gaat over drama’s die mensen zich heel goed kunnen voorstellen en die de emotie sterk raken: snelle rijkdom, leven, dood, relaties die stuk gaan en eindigen in wanhoop...” Maar de werkelijkheid is minder *glamorous* dan de media doen geloven. Strafrecht ordent de samenleving, maar gaat daarnaast vooral over de miserabele kanten van het bestaan. Silvis’ belangstelling voor het rechtsgebied komt niet voort uit een hang naar spanning en sensatie. Hij leest vrijwel nooit een misdadroman en kijkt niet naar politseries. De boeken van het Sjöwall en Wahlöö vindt hij nog wel aardig, maar dat heeft meer met Scandinavië te maken dan met misdaad. Wat hem boeit in het strafrecht, is juist de begrenzing van de emotie. “Het moderne strafrecht is feitelijk een beperking van de directe persoonlijke reactie op een incident en is bedoeld om eigenrichting tegen te gaan”, zegt hij. Nemesis en Justitia zijn niet voor niets twee verschillende godinnen. Wraak is iets anders dan recht. “Als PG is het mijn taak dat voortdurend in de gaten te houden.” Ook al is dat soms tegen het zere been van politici die zich van fermere bewoordingen bedienen. De rechtstaat kan wel tegen een stootje.

Maar Silvis maakt zich wel zorgen. *The rule of law* is geen in beton gegoten zekerheid. “Het is niet voor niets dat Eurocommissaris Timmermans Polen heeft gewaarschuwd geen maatregelen te nemen die in strijd zijn met de fundamentele rechtsbeginselen van de Europese Unie”, zegt hij. In Polen dreigt de politiek zich steeds meer te gaan bemoeien met rechterlijke benoemingen om onafhankelijkheid terug te dringen. In Turkije worden rechters vastgezet. Een verklaring voor dat politieke wantrouwen jegens de rechterlijke macht heeft Silvis niet. “Er zijn politieke leiders opgestaan die meer grip op de ontwikkelingen in hun eigen land willen hebben, die mogelijk bang zijn voor een open democratie en die kennelijk niet vanuit de rechtstatelijke kaders denken die de basis vormen van de Europese Unie en de Raad van Europa.” Ja, er zijn altijd grote verschillen geweest in de manier waarop de *rule of law* of het begrip rechtstaat werd uitgelegd. “Maar de wil om politieke macht uit te oefenen op de rechtspraak is onacceptabel.”

ZELFREFLECTIE

De internationale ontwikkelingen nopen tot zelfreflectie, vindt Silvis. “We kunnen wel voortdurend kritiek hebben op wat er bij de burens gebeurt, maar we moeten ook kri-

**“DE RECHTSTAAT
STAAT NIET STIL,
MONTESQUIEU
HEEFT HET NIET
VOOR ALTIJD
GOED GEZIEN”**

tisch, maar zeker niet somber, naar ons zelf blijven kijken. Wordt hier in Nederland wel voldoende uitgelegd wat de waarde is van de rechtstaat, hoe belangrijk het is dat er een systeem van *checks and balances* bestaat? We kunnen niet volstaan met de opmerking dat de dogma’s van de rechtstaat hier goed zijn gewaarborgd. De rechtstaat staat niet stil, Montesquieu heeft het niet voor eens en voor altijd goed gezien. Het systeem zal zich

dus blijven moeten vernieuwen.” Dialoog is daarbij essentieel, vindt de PG. Maar er wordt al zoveel gecommuniceerd. Er zijn open dagen, vonnissen worden in begrijpelijke taal gegoten, er zijn twitterende rechters, projecten als *Meet your own judge...* “Dat is heel goed”, vindt Silvis. “Met dit soort initiatieven onderkennen we het belang van een goede uitleg wat we doen en waarom we dat doen. In Polen lijkt vanuit verschillende posities veel te weinig worden gecommuniceerd, misschien ook door de rechters zelf. Zij moeten hun positie duidelijker proberen te maken, want respect is nooit vanzelfsprekend.”

MODERNISERING WETBOEK

En dan is er nog de modernisering van het Wetboek van Strafvordering. Van een herziening, laat staan een fundamentele stelselwijziging, is uitdrukkelijk geen sprake, benadrukt de PG. “Waar het vooral om gaat, is een vereenvoudiging en modernisering van procedures. Een onnodig onderscheid tussen een vonnis of een raadkamerbeslissing heeft geen betekenis en kun je dan beter schrappen. Bevoegdheden moeten zoveel mogelijk techniekneutraal worden geformuleerd. De vereenvoudiging heeft verder als voordeel dat het internationale vergelijking vergemakkelijkt en een duidelijke structuur schept zodat het de politiek helpt om heldere keuzes te maken.” Of hij niet bang is dat daarmee de emotie nog meer grip krijgt op de strafrechtspleging? De positie van het slachtoffer bijvoorbeeld wordt in de nieuwe wet voor het eerst echt vastgelegd. “Dat in de nieuwe wet meer ruimte wordt gegeven aan de positie van het slachtoffer is een ontwikkeling die al langer gaande is”, reageert Silvis. “Het is goed dat die praktijk een expliciet nationale wettelijke basis krijgt, net als een aantal rechtsbeginselen zoals het recht op een eerlijk proces. Voor de praktijk maakt het niet direct veel uit, want we zijn door allerlei verdragen nu ook al gehouden aan die rechtsbeginselen. Maar als basis om het recht uit te leggen, is het wel goed dat die beginselen en uitgangspunten nu expliciet worden beschreven. In de kern blijft het hoofddoel van de strafvordering gelijk. Het blijft vooral gaan om de verantwoorde waarheidsvinding en een beheerste reactie op strafbare feiten.” ■